

Plan for Kongsgårdprosjektet Avaldsnes 2009–2015

1 Avaldsnes, kongsgården ved <i>Norðvegr</i>	2
2 Hovedresultater fra Forprosjekt Avaldsnes 2007–2009.....	3
3 Kongsgårdprosjektet Avaldsnes 2009–2015.....	4
3.1 Mål og metoder for utgravninger 2009–2011.....	4
3.2 Delprosjekter 2009–2015.....	8
4 Mål og strategi for prosjektets formidling.....	11
5 Miljøkonsekvenser, bevaringspolitikk.....	12
6 Dokumentasjon.....	12
7 Konservering, katalogisering, rapportering.....	12
8 Organisasjon, personale og kompetanse.....	13
Litteratur.....	14

Dette prosjektet vil undersøke kongsgårdenes plass i det tidlige norske kongedømmet, og deres rolle i kongedømmets forhistorie gjennom det første årtusen e.Kr. Hvor langt tilbake kan kongemakt spores og hvordan har den endret seg? Hvilken rolle hadde kongsgårdene i det kongedømmet som ble etablert i tiårene omkring 900 e. Kr., og hvordan forløp oppløsningen av kongsgårdssystemet i middelalderens første halvdel? Temaet vil bli studert i et sydvestnorsk, skandinavisk og nordeuropeisk perspektiv.

Den sentrale aktiviteten i prosjektet er en utgravning på kongsgården Avaldsnes på Karmøy i Rogaland. I tillegg vil prosjektet basere seg på foreliggende arkeologiske, skriftlige og naturvitenskapelige kilder fra Rogaland og Hordaland, som utgjorde kjerneområdene for det tidligste norske kongedømmet. Her ligger kongsgårdene Utstein, Avaldsnes, Fitjar, Alrekstad og Seim som alle tilhørte kongen i den tidligste fasen av rikssamlingen, dvs. omkring 900 e. Kr. Alle disse gårdene ligger langs *Norðvegr*, den skjermede seilingsleden langs vestkysten av den skandinaviske halvøy som ga navn til kongeriket Norge.

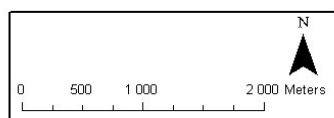
Flere av disse kongsgårdene har åpenbart tilhørt konger og mektige lenge før de ble kongsgårder i rikskongedømmet, og enkelte fortsatte å spille en rolle for kongedømmet utover i middelalderen. For eksempel peker arkeologiske og skriftlige kilder ut Avaldsnes-området på Karmøy i Rogaland som tilholdssted for konger og stormenn gjennom 3000 år, fra slutten av yngre steinalder og frem til 1300-tallet. Snorre nevner Avaldsnes som Harald Hårfagres bosted og gravsted.

Hittil har forskningen rundt de norske kongsgårdene vært dominert av historikere, og ingen av gårdene har vært gjenstand for større arkeologiske undersøkelser. Også i skandinavisk kongsgårdforskning har historikere dominert, men utgravninger de siste årene, som i Lejre på Sjælland og Gamla Uppsala i Mälardalen, viser at arkeologien har et stort potensial innenfor dette forskningsfeltet. I Danmark starter Nationalmuseet nå opp et stort prosjekt om kongsgården Jelling på Sjælland, og i Gamla Uppsala graves det årlig. Kongsgårdprosjektet Avaldsnes har gode kontakter med begge disse prosjektene.

PROSJEKTFASE		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Forprosjekt										
Kongsgårdprosjektet Avaldsnes	Utgravninger									
	Analyse, publisering									

1 Avaldsnes, kongsgården ved Norøvegr

Avaldsnes var i den norske kronens eie i tidlig- og høymiddelalder, og i midten av 1200-årene bygget Håkon Håkonsson Olavskirken der, ett av 14 kongelige kapeller (Helle 1999:67–83). Fire av disse var kollegiatskirker – de lå i Bergen, Oslo, Tønsberg, og på Avaldsnes. Prester ved kollegiatskirkene hadde administrative oppgaver, og Avaldsnes var således sentral i kongens riksstyring. Da Norge kom under den danske kronen, overtok byene helt som administrative sentra. Avaldsnes kom da i kirkens eie og har vært prestegård siden.

Symbolnøkkel	
● (orange)	Flintdepot
● (yellow)	Gravminne
▲ (blue)	Middelalderkirke
■ (red)	naustturt
▲ (red)	Bryggeanlegg

I Snorres Heimskringla omtales Avaldsnes som kongsgård allerede i Harald Hårfagres tid. I følge de mer mytiske fornaldersagaene, skal konger ha bodd der enda tidligere. Avaldsnes sies der å ha navnet sitt fra en kong Augvald, angivelig fra 500-/600-tallet (Hernæs 1997:147). Augvald omtales i fornaldersagaene som en erobringkong og navnet hans kan tolkes som *kystherskeren* (Vea 2004). Augvald er neppe en historisk person, men navnet fremhever en forbindelse mellom kontroll over kysten og kongemakt som synes karakteristisk for gården.

Arkeologiske funn og fornminner bidrar til å understreke Avaldsnes' tilknytning til jernalderens høyeste maktelite. Mest kjent er gravfunnet fra Flagghaug, utgravd i 1834. Haugen inneholdt Norges, og kanskje Skandinavias, rikste mannsgav fra romertid med

blant annet en romersk gladius, hals- og fingerringe i gull og importerte romerske kar i bronse og sølv (Shetelig 1912:53–59). Rester av haugbunnen ligger fremdeles nordøst for kirken. Sør for Flagghaug ligger den hittil ikke-utgravde Kjellerhaugen. Mellom dem står den 7,2 meter høye bautaen som kalles Jomfru Marias synål. Restene av en lignende bauta like ved, samt beretninger om flere, indikerer at de har inngått i en steinsetting. Flagghaug, Kjellerhaugen og bautaene viser at monumentale gravminner ble anlagt på Avaldsnes gjennom store deler av jernalderen.

Fra den normalt funnfattige førromerske jernalder finnes fra Avaldsnes et enestående funn av hank og hankebeslag til en stor kjele, trolig keltisk, fra det andre århundre f. Kr. Gjenstandens tidfesting sammenfaller med de eldste daterte bosetningsspor fra prøvegravningene utført i perioden 1992–2006. Prøvegravningene viser en tilsynelatende kontinuerlig gårdsbosetning

---

fra ca 200 f.Kr., og hankefunnet kan dermed indikere at Avaldsnes var bosted for mektige helt fra gårdens grunnleggelse. Ut over bosetningsspor har prøvegravninger resultert i påvisning av brygger, losseplasser, båtnaust og skipsvrak som hovedsakelig dateres til middelalder, men også til jernalder (Elvestad og Opedal 2001:6, 77).

Spor etter samfunnets maktelite finnes også på nærliggende gårder langs Karmsundet. Blant disse er skipsgravene i Storhaug og Grønhaug (Opedal 1998, 2005) og steinsettingen med fem bautaer – de såkalte Fem dårlige jomfruer. Eldre enn kongsgården på Avaldsnes er de seks store bronsealderhauger på Reheia. Tidligere lå det mer enn 100 hauger der. Fra slutten av yngre steinalder finnes tre store flintdepoter, som er nedlagte skatter med datidens beste eggredskaper. Ett av depotene er Skandinavias største med rundt 250 flintgjenstander, blant disse 27 dolker.

Dermed kan det fastslås at landet langs nordre Karmsundet skiller seg ut i det arkeologiske funnbildet med høystatusfunn helt fra tiden da de første havgående skip ble bygget i slutten av yngre steinalder. I Skandinavia, der de fleste større bosetningsområder er relativt kystnære, foregikk langveisfart og handel med lokale og importerte varer fra da av nesten utelukkende til sjøs. Kontroll over Karmsundet ga kontroll over *Norðvegr*, og dermed over handel og ferdsel.

2 Hovedresultater fra Forprosjekt Avaldsnes 2007–2009

For å forberede Kongsgårdprosjektet Avaldsnes, gjennomfører Universitetet i Oslo (UiO) et 18 måneder langt Forprosjekt med avslutning 14. april 2009. Forprosjektet skal etablere vitenskapelig, organisatorisk og formelt grunnlag for et utgravnings- og forskningsprosjekt på Avaldsnes med oppstart våren 2009. Dette oppnås gjennom oppfyllelse av tre delmål:

1. Utarbeide prosjektbeskrivelse, budsjett og dispensasjonssøknad for Kongsgårdprosjektet Avaldsnes
2. Planlegge prosjektets utgravningsdel
3. Etablere samarbeidsrelasjoner med faglige miljøer og institusjoner som kan bidra til gjennomføringen av Forprosjektet og Kongsgårdprosjektet Avaldsnes

Som en del av første delmål gjøres kilder som belyser jernalder og middelalder ved Karmsundet tilgjengelig gjennom utviklingen av et Geografisk Informasjonssystem (GIS). GISet systematiserer og fremviser kart, bilder og skriftlig informasjon om funn, fornminner og bygninger på prestegården frem til i dag. Informasjonen ordnes etter parametrene *tid* og *rom*. Videre skal GISet danne grunnlag for 3D terreng- og bygningsmodeller som kan vise gårdens historie i kronologiske sekvenser. Som grunnlag for 3D-modellene er det anskaffet detaljerte terrengdata for nordre Karmsundet og selve Avaldsnes gjennom en flybåren laserscanning (Lidar). Laserdataene gir en mikrotopografi der mindre formasjoner, som vollen fra Flagghaug, kan fremvises i både 2D og 3D.

Arbeidet med andre delmål er beskrevet nedenfor under pkt. 3.1. Under tredje delmål er det etablert Prosjektråd og Referansegruppe for Forprosjektet. Ved oppstart av Kongsgårdprosjektet Avaldsnes vil sammensetningen av gruppene bli revurdert. Det er videre etablert kontakt og samarbeid med Arkeologisk museum i Stavanger (AmS) og Rogaland fylkeskommune (RF), som begge er representert i prosjektrådet. Siden AmS skal forvalte gjenstander, prøver og dokumentasjonsmateriale i etterkant av utgravningene, og fylkeskommunen har en sentral rolle i fornminnevernet i fylket, er slikt samarbeid en forutsetning for prosjektets gjennomføring (se pkt. 6 og 7).

---

3 Kongsgårdprosjektet Avaldsnes 2009–2015

Kongsgårdprosjektet Avaldsnes er et forskningsprosjekt der en stor utgravning på Avaldsnes er den sentrale aktiviteten. I tillegg til utgravningen og den direkte forskningsinnsatsen som utgravningsdataene gir grunnlag for (1.3.1), vil det bli gjennomført flere delprosjekter som på ulike måter kaster lys over Avaldsnes (1.3.2). Enkelte av delprosjektene vil trekke inn materiale fra utgravningen, mens andre baseres på eksisterende kilder.

3.1 Mål og metoder for utgravninger 2009–2011

Prosjektets hovedtema innebærer at utgravningen rettes mot de elementer som gir størst mulighet for å undersøke og karakterisere besitterens plass i det sosiale hierarkiet, og å påvise eventuelle endringer i gårdens rolle som kongsgård, som igjen kan knyttes til endringer i kongemaktens omfang og art. De interessante elementene i disse sammenhenger vil i første rekke være boplassen, gravminner og havneinstallasjoner.

Det meste av innsatsen vil bli konsentrert om utgravninger i boplassområdet, mens gravminner og havneinstallasjoner vil bli gjenstand for punktvis undersøkelser med avgrensede målsettinger. Alle utgravninger vil bli foretatt i feltsesongene 2009–2010, mens rapportering etc. vil strekke seg frem til medio april 2011. Progresjonen i utgravningene eller faglige og andre hensyn kan gjøre det nødvendig å begrense eller kansellere deler av de undersøkelsene som er beskrevet nedenfor.

Utgravning av boplassen. Naturvitenskapelige analyser

I perioden 1992–2006 ble det gravd søkesjakter og utført geofysisk prospektering for å lokalisere det forhistoriske tunet på Avaldsnes (Hemdorff 1993, Hafsaas 2005, Hafsaas 2006, Sandnes og Eide 2004, Persson 2006). Det er også utført mindre forvaltningsgravninger i forkant av byggingen av Nordvegen historiesenter (Rønne 1999, Sjurseike 2001). I søkesjaktene ble det påvist stolpehull og andre bygningsrelaterte anlegg, kokegroper/ildsteder samt flere nedgravninger og kulturlagsavsetninger fra ukjente aktiviteter. Bosetningssporene ligger spredt på høyere liggende flater på neset, og tyder på at tunet er flyttet noe over tid. Utgravningene er foretatt av AmS.

Den sosiale innplasseringen av gårdens besittere vil basere seg på undersøkelser og funksjonsbestemmelser av bygninger. Utgravninger av kongsgårder og andre aristokratiske miljøer har avslørt bygningsmiljøer med haller og andre hus med spesielle funksjoner, samt store ildsteder, kokegroper og koksteinsansamlinger fra mattilberedning i stor stil, og gjennom funn av våpen og andre eksklusive funn av høy kvalitet. Enkelte steder har det også vært mulig å identifisere spor etter gjestebud i form av frø eller pollen fra spesielle planter, bein fra spesielle dyr. Naturvitenskapelige undersøkelser er derfor sentrale i prosjektet.

Inndriving av overskuddsproduksjon fra jordbruk og fiske er en viktig forutsetning for kongemakt. Innsamling av slikt overskudd har krevd et maktapparat i form av krigere. Kongsgården måtte derfor ha lagerbygninger, samt hus som skulle gi rom for folk og for tilberedning av større mengder mat. Endringer i inndrivings former og omfang vil trolig ha påvirket bygningsmasse og organiseringen av tunet. Resultatene fra undersøkelsen kan bidra til å identifisere vesentlige stadier i utviklingen av kongemakten i et langtidsperspektiv.

For å perspektivere slike uttrykk for Avaldsnes' rolle som kongsgård, vil lignende bosetninger i Skandinavia, så som Åker ved Hamar, Borre i Vestfold, Lejre på Sjælland, Adelsö og Gamla Uppsala i Uppland, bli trukket inn som sammenligningsmateriale. Disse lokalitetene preges av

---

kombinasjonen av hallbygninger og andre spesialbygninger, spor av bestemte håndverksaktiviteter, særlig knyttet til edelmetall.

Delmålene for boplassutgravningen på Avaldsnes er å avklare:

- Bebyggelsens art. Endringer i bygningers antall og typer gjennom jernalder og middelalder. Eventuelle brudd i bosetningen.
- Bosetningens karakter. Spesialbygninger, gjenstander, anlegg og økofakter som indikerer høy status og en overregional kontaktflate.
- Tunbeliggenhet. Identifisering av stabilitet og flyttinger av tunet.
- Funksjoner. Identifisering av normale gårdsfunksjoner og eventuelle spesialfunksjoner i bygninger og tunområder.

Undersøkellesområdene (se kart s. 6) er utskilt på bakgrunn av tidligere forundersøkelser (Hemdorff 1993, Hafsaas 2005 og Hafsaas 2006). Strategien for utgravningen er utformet under med hensyn til behovet for å bevare referanseområder og nøkkelinformasjon for fremtidige undersøkelser (se punkt 5). Dette behovet faller sammen med prosjektets ønske om å trekke ut mest mulig informasjon med minst mulig inngrep og ressursbruk.

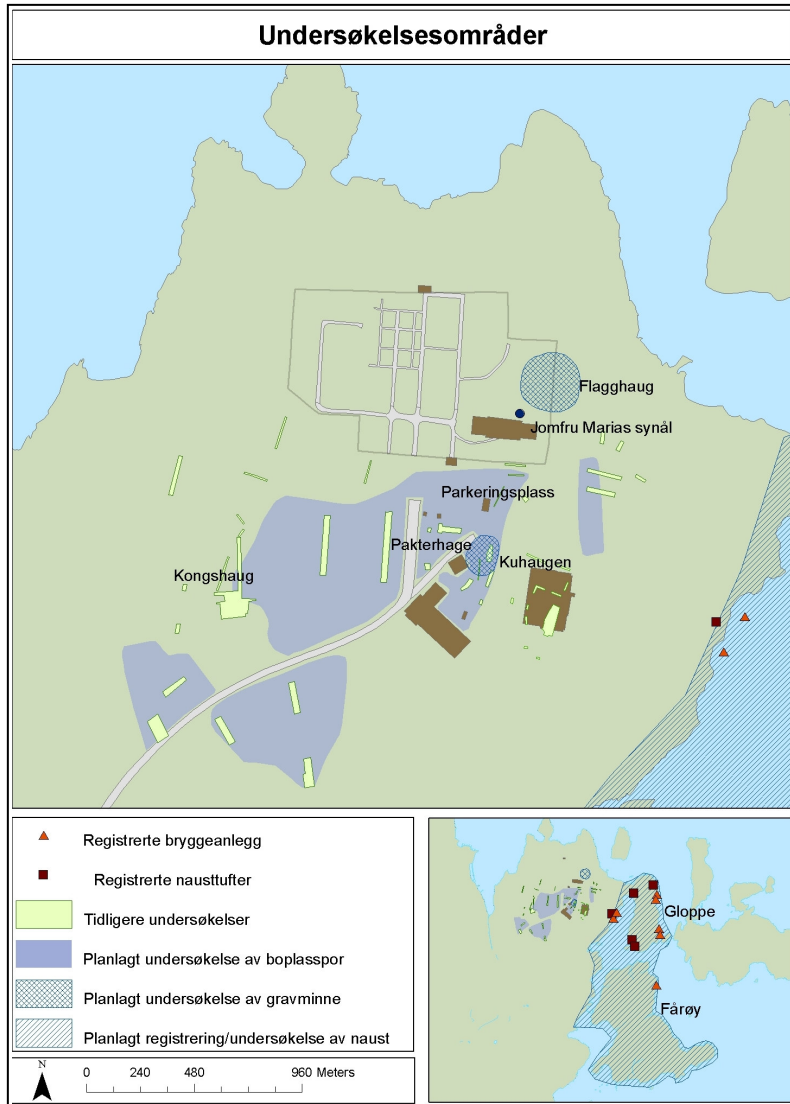
Det vil bli benyttet to strategier ved utgravningene:

1. *Avdekking og undersøkelse av sammenhengende flater.* I områder med høy strukturtetthet og kompleksitet vil det være nødvendig for tolkningsarbeidet å fjerne pløyelag og resente masser over større, sammenhengende flater. Utvalgte strukturer vil bli snittet, og den gjenværende del av de snittede blir satt igjen som referanse. Kulturlag vil bli gravet ut i begrenset utstrekning.
2. *Sjaktning.* I områder med lav anleggstetthet vil det være tilstrekkelig å grave søkesjakter for å få oversikt over hva slags strukturer som finnes utenfor og mellom mer sentrale tunområder. Sjaktningen vil bidra både til avgrensning av tunområder og til å belyse eventuelle aktivitetsområder i tunområdenes utkant. I sjaktene vil utvalgte strukturer bli snittet og deler av kulturlag bli gravet ut. Sjaktene vil være ca 3 m brede, og de vil bli lagt med 3–10 meters mellomrom avhengig av strukturtetthet.

På bakgrunn av strukturenes karakter, tetthet og datering i søkesjaktene er det forventet at vi vil åpne sammenhengende flater på parkeringsplassen og i Pakterhagen, samt like øst og sydvest for Kongshaug (kart s. 6). Her er det stort potensial for utskilling av hustomter. Sjaktning i det øvrige boplassområdet vil avklare om det er aktuelt å åpne sammenhengende flater i andre områder.

Undersøkelsene vil i stor grad følge standard metoder ved flateavdekking (jf. Løken et al. 1996). For større anlegg eller kulturlag vil behovet for å grave etter *single context*-metode eller i ruter og mekaniske lag bli vurdert fortløpende. Det samme vil behovet for å opprette profiler for å avklare stratigrafi og etablere gode kontekster for prøveuttak.

I tillegg til undersøkelsen av selve de forhistoriske anleggene, vil deler av pløyelaget bli såldet for gjenstander. For at funnspredningen skal brukes statistisk, vil områdene bli delt inn etter et rutesystem der jorden fra bestemte ruter vil bli såldet. Det er ønskelig å få såldet 10-15 % av de overliggende jordmassene fra områdene som i dag er hage eller nyttes til jordbruk. Overliggende masse på parkeringsplassen eller områder mellom sjakter vil ikke bli undersøkt på denne måten.

I tillegg til vanlige boplasspor er det på parkeringsplassen påvist deler av en lønngang som visstnok forbandt kirken og prestegården. Tidligere er kun en del av lønngangen dokumentert i plan på parkeringsplassen, men det er ønskelig å følge den for å avdekke endepunkter og eventuelle forgreninger. Det er i tillegg ønskelig å grave et segment med 2–5 m lengde for å hente ut mer informasjon om gangens oppbygning og datering. Undersøkelsen er en sikkerhetsmessig utfordring som innebærer flytting av store stein og sikring av profiler. Det vil bli tatt stilling til størrelsen på segmentet som kan undersøkes på bakgrunn av størrelsen på steinen i konstruksjonen og hva som vurderes som sikkerhetsmessig og bevaringsmessig forsvarlig.

Prosjektet vil gjøre utstrakt bruk av naturvitenskaplige analyser av undersøkte strukturer. Makrofossilanalyser av jord fra stolpehull og grøfter i huskontekst vil utgjøre den største analysemengden, estimert til 430 prøver. Det er også planlagt å utføre mikromorfologiske analyser av dertil egnede kontekster, så som gulvlag, dyrkningslag og andre kulturlagsavsetninger. Ca. 25 prøver vil ventelig bli sendt til preparering, og inntil 10 av disse vil bli analysert. Det tas også sikte på å utføre analyser av *in situ* pollenprøver fra dyrkningsprofiler og andre aktuelle kulturlagsavsetninger, anslagsvis 20 stk. til sammen. Fra diverse kontekster, men særlig fra kokegroper og ildsteder, vil kullprøver bli tatt ut for inntil 250 vedartsanalyser og 150 dateringer. Osteologisk materiale vil bli vurdert sendt til undersøkelse for bestemmelse. Det vil bli vurdert fortløpende om feltsituasjonen krever andre analysetyper. Kostnadene for enkelte naturvitenskaplige analyser vil bli så store at de må sendes på anbud i tråd med bestemmelser i UiOs Innkjøpshåndbok:

<http://www.admin.uio.no/oepa/innkjop/handbok/index.html>

Utgravning av gravminner

På noen få aristokratiske gårder i Skandinavia finnes det samlinger av monumentale gravminner som indikerer at gården har hatt en spesiell betydning. Flere forskere har ment at gårder som Gamla Uppsala og Lejre, kanskje også Borre, har vært kongeætters mytiske opphavssted, og at de derfor har vært særlig attraktive for nye konger å ta i besittelse for å

---

knytte seg til bestemte ætter. Det store antallet monumentale gravminner langs Karmsundet, hvorav tre ligger i tunområdet på Avaldsnes, er et tydelig tegn på at stedet har hatt en slik mytisk posisjon, kanskje helt siden den tidlige jernalder. Det passer svært godt inn i et slikt bilde at Harald Hårfagre – dersom vi kan tro Snorre – bosatte seg her. Gravminnene i området, og særlig de på Avaldsnes, blir derfor vesentlige i undersøkelsen av Avaldsnes' rolle som kongsgård.

På plataet ved kirken finnes rester av tre monumentale gravminner: Flagghaug, Jomfru Marias synål og Kuhaugen. Plasseringen langsmed plataets østre brink er åpenbart valgt for å sikre at monumentene var synlige fra seilingsleden og havnen, så vel som fra tunområdet. Det synes vesentlig å avklare når denne markante monumentaliteten ble etablert og hvordan den ble bygget ut. Flagghaug og Jomfru Marias synål dateres på bakgrunn av henholdsvis gjenstander og gravminnekronologi, mens Kuhaugen ikke er tidfestet.

Sammenligning mellom våpenutstyret i Flagghaug og det samtidige våpenofferfunnet fra Illerup Ådal plass A i Danmark, viser at den døde i Flagghaug har fått med seg våpen av en kvalitet som tilsvarer utstyret til de høyest rangerte offiserene i funnet. Flagghauggraven er den eneste i Skandinavia som oppviser våpenutstyr av denne kvaliteten. Utgravningen av haugen i 1834 var ikke fagmessig, og det kan ligge vesentlig informasjon i restene av haugen.

Delmålene for undersøkelser av gravminner er:

- Innhente informasjon om haugenes avgrensning og oppbygning
- Innhente informasjon som kan bidra til å tidfeste Kuhaugen
- Samle inn og sikre eventuelle gjenstandsfunn fra Flagghaugens haugsåle
- Undersøke eventuelle spor fra anleggelsen av Flagghaug og Kuhaugen eller eldre aktiviteter i bakken under haugene

Området rundt Kuhaugen preges av massepåfyllinger i forbindelse med husbygging, hage og parkeringsplass. Det er gjort undersøkelser for å lokalisere bevarte deler av graven og fjerne moderne påfyllinger (Rønne 1999, Sjurseike 2001, Hafsaas 2006). Haugens sydøstre avgrensning og deler av en kjernerøys er påvist. Flateavdekking inn mot haugfoten og sjakter inn mot kjernerøysen vil gi mulighet for å studere haugens oppbygning, og forhåpentligvis for å datere anleggelsen på bakgrunn av stratigrafiske relasjoner til omkringliggende boplasspor eller ved uttak av daterbart materiale fra den opprinnelige markoverflaten under haugen.

Undersøkelsen av Flagghaug vil omfatte inntil ¾ av haugflaten, det øvrige vil bli etterlatt som referanseområde for fremtidige utgravninger. Utgravning vil berøre bevarte haugmasser langs haugens periferi samt selve haugsålen. Haugmassene og haugsålen vil bli gjennomført med metallsøker før utgravning. Det vil bli etablert profilbenker for å dokumentere haugens oppbygning og avgrensning. De øvrige massene vil bli såldet for å se etter gjenværende deler av gravgodset. Eventuelle underliggende strukturer vil bli undersøkt.

Utgravning av nausttuffer

Kongsgården på Avaldsnes har hatt sjøen som sin viktigste ferdselsåre. Kontroll over ferdselen langs leden forbi Avaldsnes og over kongsgårdens innflytelesområde har krevd tilgang til skip. Antallet og størrelsen på naust til ulike tider kan derfor gi viktig informasjon om maktutøvelsen fra kongsgården.

På satellittfoto av området rundt Avaldsnes er det observert mulige nausttuffer, bl.a. på Fårøy. Enkelte nausttuffer er undersøkt på Gloppe (Elvestad og Opedal 2001, Hafsaas 2005).

Delmålene for undersøkelser av nausttuffer er:

- Datere og avgrense nausttuffer på Gloppe
- Verifisere, eventuelt datere og avgrense lignende forekomster på Fårøy

For disse formål planlegges smale prøvesjakter gjennom utvalgte nausttuffer på Gloppe og Fårøy.

Anlegg fra etterreformatorisk tid

Byggevirksomhet og annen aktivitet tilknyttet prestegården har avsatt spor som vil bli påtruffet under utgravningen. Prosjektet prioriterer ikke forskning på de etterreformatoriske anleggene, men i den utstrekning undersøkelse av eldre anlegg krever inngrep i dem, vil de etterreformatoriske bli gravet ut og dokumentert på linje med andre anlegg. Bl.a. er det ønskelig å dokumentere eventuelle spor av prestegårdshagen som er avbildet på flere malerier fra 1700- og 1800-tallet. Forprosjektet har etablert kontakt med spesialist på gamle hager, Professor Dagfinn Moe ved Biologisk institutt, Universitetet i Bergen, for å vurdere nødvendige tiltak.

Kun én bygning, stabburet, gjenstår av den prestegården som ble bygget etter at den gamle brant i 1698. Så vidt vites, står stabburet på sin opprinnelige plass. Grunnen under stabburet har dermed unngått de mange inngrep som har blitt øvrige deler av prestegårdstunet til del i nyere tid, særlig ved anleggelse av parkeringsplassen. For å få undersøkt dette interessante området vil vi undersøke mulighetene for å løfte stabburet midlertidig vekk. Tilbakeflytting kan kombineres med påtrengt fornyelse av grunnmur og drenering.

3.2 Delprosjekter 2009–2015

For å skape sammenheng og retning i prosjektets forskningsinnsatsen, er den overordnede tematikken for prosjektet – kongsgården Avaldsnes – konkretisert i de følgende fire perspektiver på stedet:

- Avaldsnes og Karmøy/Haugalandet.** Ved siden av beliggenheten ved *Nordvegr*, er det en annen faktor som har gjort Avaldsnes-området attraktivt som kongsgård, nemlig de gode mulighetene for jordbruk. Matforsyning til gårdens folk var essensielt, og kongene kan ha hatt sine folk bosatt på gårdene omkring. Slike behov og relasjoner kan ha resultert i eiendomsmessige, økonomiske, identitetsmessige og andre bånd mellom Avaldsnes og gårder i nærområdet.
- Avaldsnes og Nordvegr.** Undersøkelser av Nordvegens historie og Avaldsnes' relasjon til den er nøkkelen til å forstå stedets lange kontinuitet som maktsete og kongsgård.
- Harald Hårfagre og rikssamlingen.** De tidligste kongsgårdene, som Seim, Alrekstad, Fitjar, Avaldsnes, og Utstein, var en grunnstruktur i det kongedømmet som ble etablert omkring 900. De opprettholdt denne betydningen frem til kongene i slutten av 1000- og i 1100-årene bygget opp residenser og administrasjon i byene – Avaldsnes enda lenger. En utgravning på Avaldsnes gir anledning til å undersøke kongsgårdens skiftende rolle som residenser og samlingssteder, og som oppsamlingssteder av økonomisk overskudd.
- Avaldsnes – et maktsentrum ved Nordsjøen.** Over Nordsjøen og Skagerrak gikk det viktige ferdselsårer helt fra de første havgående skip ble bygget. Om og hvordan denne ferdselsveien har blitt benyttet har hatt sammenheng med makt- og samfunnsforhold på Avaldsnes og langs Skandinavias vestkyst, og av hva som kunne oppnås på den andre siden av Nordsjøen.

Hvert delprosjekt vil utvikle minst ett av disse perspektivene. Enkelte delprosjekter starter opp allerede i prosjektets utgravningsfase, de fleste kort etter. Det vil senere foreligge fylldige beskrivelser av hvert delprosjekts problemstilling, materiale og metoder, samt detaljert budsjett og tidsplan frem til ferdigstilt manuskript.

Oversikten nedenfor er foreløpig, og flere vil komme til. Særlig vil det bli etablert delprosjekter som tar direkte utgangspunkt i materiale fra utgravningene, men de kan ikke formuleres før utgravningene er gjennomført. Når leverandører av naturvitenskapelige tjenester er valgt ut, vil det bli arbeidet for å utvikle delprosjekter innenfor disse feltene.

I nedenstående oversikt omfatter driftskostnader hovedsakelig utgifter til reiser og analyser. For forskere ansatt i stillinger med forskningstid er det ført "Egen" i rubrikken for lønn.

Delprosjekt: <i>Gården Avaldsnes</i>	Omfang: 18 mndv
Forfatter: Uavklart	Ferdigstillelse: 2013
Lønn/Drift: Prosjekt/Prosjekt	Kostnader: 1.000.000

Resultatene fra utgravningene skal først nedfelles i en rapport som skal være ferdigstilt våren 2011. På grunnlag av rapporten skal det produseres et publiseringsklart manuskript som redegjør for undersøkelsens hovedresultater med vekt på de mål som er stilt opp for utgravningen (ovenfor, 1.3.1).

Delprosjekt: <i>Avaldsnes og jordegodset</i>	Omfang: 6 mndv
Forfatter: Seksjonsleder Frode Iversen, KHM, UiO	Ferdigstillelse: 2012
Lønn/Drift: Egen/Prosjekt	Kostnader: 10.000

Omkring flere kongsgårder er det påvist store jordegods, for eksempel Utstein i Rogaland og Seim i Nordhordland og Fitjar i Sunnhordland (Bjørkvik 1967, Iversen 2004). Halvard Bjørkvik (1999) har påvist et slikt jordegods omkring Avaldsnes. Ved å benytte en kombinasjon av arkeologiske og skriftlige kilder vil det være mulig å få et sikrere grunnlag for å avgrense dette jordegodset og for å datere dets opprinnelse, eventuelle endringer i omfang, samt dets oppløsning.

Delprosjekt: <i>Nordvegens historie</i>	Omfang: 12 mndv
Forfatter: Professor Einar Østmo, KHM, UiO	Ferdigstillelse: 2012
Lønn/Drift: Egen/Prosjekt	Kostnader: 20.000

Nordvegens historie vil bli skrevet på grunnlag av en gjennomgang av funn, fornminner, stedsnavn og seilingsforhold langs leden fra Boknafjorden til Lofoten, med hovedvekt på Vestlandet. Utvikling i skipsteknologi og samfunnsform vil være strukturerende linjer i fremstillingen. Hovedtemaet vil bli seilingsleden som mental konstruksjon og politisk arena fra slutten av steinalder til høymiddelalder.

Delprosjekt: <i>Seilingsforhold ved Karmsundet</i>	Omfang: 6 mndv
Forfatter: Marinarkeolog Endre Elvestad, Stav. Mus.	Ferdigstillelse: 2012
Lønn/Drift: Egen/Prosjekt	Kostnader: 20.000

For å få et mer presist bilde av mulighetene for å overvåke og legge restriksjoner på skipstrafikken i Karmsundet, vil seilingsforholdene der og i tilstøtende farvann bli undersøkt. Strøm, vind, tidevann, havbølger, båtdrag, maritim topografi og havneforhold vil bli sammenholdt med skipstyper og ferdselsmønstre fra eldre jernalder til høymiddelalder.

Delprosjekt: <i>Skipsgraver ved Karmsundet</i>	Omfang: 8 mndv
Forfatter: Professor Jan Bill, KHM, UiO	Ferdigstillelse: 2013
Lønn/Drift: Egen/Prosjekt	Kostnader: 200.000

Kommunikasjon, skipsbygging og maritim aktivitet i yngre jernalder vil bli undersøkt gjennom nye analyser av skipsfunn fra Sunnhordland og Rogaland. For skip med bevart treverk vil det bli benyttet 3D-oppmåling og vedartsbestemmelser. Røntgentomografi vil bli gjennomført for dendrodatering og proveniensbestemmelse av treverk, og sporstoffanalyser for proveniensbestemmelse av jern i nagler. Kalfatring vil bli artsbestemt og opphavsbestemt gjennom analyse av pollen, sporstoff og DNA. På funn uten treverk vil det bli benyttet de av de nevnte metoder som materialet gir mulighet for. Arbeidet vil trekke veksler på et parallelt prosjekt Bill gjennomfører om skipsfunn fra Viken.

Delprosjekt: <i>Avaldsnes og ”rikssamlingen”</i>	Omfang: 12 mndv
Forfatter: Professor Dagfinn Skre, IAKH, UiO	Ferdigstillelse: 2014
Lønn/Drift: Prosjekt/Prosjekt	Kostnader: 1.200.000

I de siste 25 års forskning har et nytt syn på Harald Hårfagres rikssamling vunnet frem: Han var i utgangspunktet en Vestlands-konge. Først senere ble riket utvidet mot øst og nord. Kunnskapen om denne prosessen bygger nesten utelukkende på skriftlige kilder, og det er et stort behov for å utvide og fordype forståelsen av forhistorien, dannelsen og den videre utviklingen av det norske kongedømmet gjennom inndraging av arkeologiske kilder. Delprosjektet vil trekke inn resultater fra utgravningen på Avaldsnes og andre delprosjekter.

Delprosjekt: <i>Kongsgården Avaldsnes i middelalderen</i>	Omfang: 36 mndv
Forfatter: PhD Arnfrid Opedal	Ferdigstillelse: 2014
Lønn/Drift: Prosjekt/Prosjekt (Søkes UiO/NFR)	Kostnader: 1.500.000

I dette delprosjektet vil utgravningsresultater om middelaldergården Avaldsnes bli studert i kombinasjon med skriftlige kilder som omhandler stedet og jordegodset. En tverrfaglig tilnærming vil bli benyttet, og analysen vil bli gjennomført med et komparativt blikk til lignende steder i Nordvest-Europa. Resultatene vil danne basis for konklusjoner om Avaldsnes' rikspolitiske rolle, samt kongsgårdens rolle i handel og kommunikasjon regionalt og internasjonalt i middelalderen.

Delprosjekt: <i>Kongemakt og gårdsbosetning</i>	Omfang: 36 mndv
Forfatter: Cand philol. Mari A. Østmo, IAKH, UiO	Ferdigstillelse: 2014
Lønn/Drift: Prosjekt/Prosjekt (Søkes UiO/NFR)	Kostnader: 1.500.000

På bakgrunn av i utviklingen av kongssetet på Avaldsnes studeres interaksjonen med det nære og mindre nære omlandet i dette PhD-prosjektet. Fokus vil ligge på hva slags gårdsstrukturer som kan spores samt hvilke sosiale og geografiske strukturer disse inngikk i. Prosjektet avgrenses kronologisk til jernalder, og geografisk til nordre Rogaland med særlig fokus på Karmsundet. Stedsnavn, samt resultater fra utgravninger av jernalderens boplasspor, graver og dyrkningsspor på Avaldsnes og i Rogaland for øvrig vil bli trukket inn.

Delprosjekt: <i>Satellittfoto</i>	Omfang: 3 mndv
Forfatter: Cand philol. Frans-Arne Stylegar	Ferdigstillelse: 2012
Lønn/Drift: Egen/Prosjekt	Kostnader: 10.000

I Karmøy-/Haugalandområdet gjennomføres det for tiden et prosjekt som undersøker mulighetene for å lokalisere kulturminner gjennom multispektrale satellittfotos. Foreløpig er resultatene meget lovende. Kongsgårdprosjektet Avaldsnes har vært så heldig å få tilgang til registreringene, og de prosjektansvarlige har takket ja til å publisere resultater i Kongsgårdprosjektets publikasjoner.

Delprosjekt: <i>Flagghauggraven</i>	Omfang: 5 mndv
Forfatter: Cand philol. Frans-Arne Stylegar	Ferdigstillelse: 2013
Lønn/Drift: Egen/Prosjekt	Kostnader: 30.000

De praktfulle funnene fra Flagghauggraven er ikke publisert på en måte som lever opp til dagens standard. Den nypubliseringsen som planlegges i dette delprosjektet vil basere seg på ny dokumentasjon av gjenstandene, og den vil resultere i nye proveniensbestemmelser og dateringer. Funnet vil også bli satt inn i en kulturhistorisk sammenheng.

Delprosjekt: <i>Mobilitet i aristokratiet</i>	Omfang: Ukjent
Forfatter: Ukjent	Ferdigstillelse: Ukjent
Lønn/Drift: Ukjent /Prosjekt	Kostnader: Ukjent

Det arbeides med å organisere dette delprosjektet, som vil basere seg på analyser av isotoper i knokler fra aristokratiske graver på Vestlandet. Metoden er å identifisere de gravlagte personenes oppvekststed og sammenholde det med stedet der de er gravlagt. Graden av og eventuelle mønstre i mobilitet og stabilitet vil danne grunnlag for diskusjoner om politiske strukturer og enheter.

4 Mål og strategi for prosjektets formidling

En utgravning på Avaldsnes har potensial for å vekke stor interesse blant publikum både regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Målet for formidlingen er å nå frem til dette publikummet med spennende historier fra prosjektet. Det er videre et mål å fortelle disse historiene uavhengig av den nasjonale innpakning som ”rikssamlingen” gjerne har vært presentert i. Dette er i pakt med den aktuelle forskningstilnærmingen til problematikken, og det vil gjøre historiene interessante for et langt større publikum både i Norge og utenlands. Formidlingen vil videre ha som mål å tilfredsstille den utbredte nysgjerrighet omkring arkeologers metoder, analyser og resonnementer.

Strategien for formidlingen vil være å gjøre stedet og utgravningen kjent gjennom å knytte det til ”knagger” som er allment kjent, dvs. vikingtiden, Harald Hårfagre, rikssamlingen, forbindelsen mellom Norge og Nordvegr, og spenningen ved arkeologiske oppdagelser. Når stedet og utgravningene er etablert i den offentlige bevissthet, vil det være mulig å få frem alle de andre historier som kommer ut av prosjektets utgravnings- og forskningsinnsats.

De vesentligste formidlingskanaler vil være:

- Trykte og kringkastede media regionalt og nasjonalt, og også internasjonale når man har spesielt ”gode” nyheter. Det vil bli laget en egen informasjonspakke med kart, fotos og tekst (norsk og engelsk) om Avaldsnes og prosjektet til bruk ved henvendelser til media, særlig til nasjonale og internasjonale
- Nettsted med hyppige oppdateringer om utviklingen i utgravningene. Presentasjon av tekst, kart, fotos, og terrengmodeller i 3-D
- Prosjektet samarbeider med Nordvegen historiesenter på Avaldsnes, og der vil det bli laget utstillinger i utgravningsperioden. Prosjektet vil levere innhold (tekst, kart, fotos, terrengmodeller), og senteret vil stå for produksjonen av utstillingene
- Prosjektet vil samarbeide med Karmøy kommune (KK) innenfor rammen av Den kulturelle skolesekken og leirskolen på Vikinggarden
- Utgravningsstedet vil bli benyttet aktivt til formidlingsformål. Omvisningene vil formidle resultater av utgravningen og arkeologisk feltmetodikk

Utvalgte personer blant felpersonalet vil stå for omvisninger på utgravningsfeltet.

Prosjektleder vil produsere materiale til pressemeldinger, utstillinger etc., samt ta seg av kontakten med media med bistand fra utgravningsleder.

Den vitenskapelige formidlingen vil hovedsakelig finne sted i en egen bokserie utgitt på et anerkjent forlag. Det kan bli aktuelt å publisere enkelte manuskripter i fagtidsskrifter.

5 Miljøkonsekvenser, bevaringspolitikk

Avaldsnes har sterke bånd til regional, nasjonal og internasjonal historie, og de arkeologiske monumenter og strukturer inneholder etter alt å dømme et stort informasjonspotensial. For å sikre at mest mulig av dette potensialet blir bevart for fremtiden, er prosjektets utgravninger lagt opp slik at inngrepene minimaliseres samtidig som informasjonsuttaket maksimeres i de utvalgte strukturer som utsettes for destruktive inngrep. Den resterende halvdel av snittede strukturer vil bli etterlatt intakt. Kulturlag vil kun bli gravet ut i den utstrekning prøvetaking, innhenting av gjenstandsfunn og undersøkelse av underliggende strukturer krever det.

Området brukes av flere interessenter, bl.a. kirkens ansatte, menigheten, besøkende til Nordvegen og turgåere i friområdene. Prosjektet vil bidra til videre foredling av stedets kulturminneverdier gjennom å levere ny historisk kunnskap som tilfører økt meningsinnhold og opplevelse. Dette gir et bedret grunnlag for lokale og nasjonale myndigheter som KK, RF, AmS og Riksantikvaren i arbeidet med forvaltings- og formidlingsoppgaver.

Etter endt undersøkelse vil utgravningsområdene bli gjenfylt og dyrket mark blir tilsådd. KK og grunneier, Opplysningsvesenets fond, har initiert utarbeidelse av en skjøtelsesplan for Avaldsnes, og etterbehandling av gjenfylte utgravningsområder vil ta hensyn til denne planen. Detaljerte planer for videre formidling og forvaltning av Avaldsnes' historie må avvente resultater fra utgravningen.

6 Dokumentasjon

All dokumentasjon overleveres AmS ved avslutningen av prosjektet. GIS-programmet *Intrasis* benyttes til å dokumentere og systematisere utgravningsdata (se 3.1). Valget av programvares skyldes bl.a. at AmS benytter det samme, hvilket forenkler overlevering og trykker forvaltning av dokumentasjonen. *Intrasis* er utviklet spesielt for å håndtere arkeologiske felldata. Programmet benyttes til innmåling, administrasjon og redigering av kontekster og funn, samt til romlige analyser. Programmet sikrer løpende oversikt over relasjoner mellom kontekster, enkeltstrukturer, gjenstandsfunn, prøver og dokumentasjon.

Når alle utgravningsdata er bearbeidet og overordnede kontekster (hus, bygningsmiljøer) beskrevet, vil de bearbejdede dataene bli overført fra *Intrasis* til prosjektets egenutviklede GIS for sammenstilling med tidligere innhentet informasjon. Arbeidet skal muliggjøre fremvisning av tolkninger av bosetningen i et tredimensjonalt landskap. Dette vil danne grunnlag for videre utvikling av modeller med rekonstruksjoner av bygninger og terreng.

Prosjektet vil gjennomføre AmS' standard for katalogisering av funn. En utfylt digital gjenstandsbase vil bli overlevert AmS ved prosjektets avslutning. Tegninger og annen dokumentasjon i ikke-digital form vil bli overlevert i tråd med gjeldende standarder for arkivering av slik dokumentasjon ved AmS.

7 Konservering, katalogisering, rapportering

Alle gjenstandsfunn og økofakter skal magasineres ved AmS i etterkant av prosjektet. Prosjektet vil følge prosedyrer og standarder for funnbehandling og konservering som er etablert ved AmS. Prosjektet ønsker å ha en fast kontaktperson på AmS'

---

konserveringsavdeling med særlig ansvar for Avaldsnes som bl.a. kan bistå ved funn av krevende gjenstander. Løsninger for oppbevaring av funn under prosjektperioden samt transport til museet vil bli etablert i samarbeid med AmS. Det vil bli utarbeidet rutiner for godkjenning av destruktive analyser av funn og prøver. Restmateriale etter analyser av funn og prøver vil bli returnert AmS for magasinerings.

I etterkant av feltlesongene vil det bli produsert innberetninger til topografisk arkiv ved AmS i tråd med vanlige prosedyrer. Det vil også produseres årsrapporter som redegjør for prosjektets faglige resultater og administrative forhold. Årsrapportene vil bli mangfoldiggjort.

8 Organisasjon, personale og kompetanse

UiO er prosjekteier. Prosjektleder er professor Dagfinn Skre. Han har ansvaret for prosjektet, og styrer det innenfor de rammer som er gitt i prosjektplan, budsjett, kontrakt og Riksantikvarens vedtak. Oppstår det behov for å endre rammene, for eksempel som følge av uforutsette omstendigheter, skal dette skje i forståelse med bevilger (KK). Så fremt dispensasjon blir innvilget, er det ønskelig å legge prosjektet til Kulturhistorisk museum (KHM).

Prosjektet etablerer en faglig referansegruppe og et prosjektråd. Prosjektets ansatte i utgravningsfasen vil være prosjektleder, utgravningsleder, to feltledere og et midlertidig ansatt feltpersonale. I analyse- og publiseringsfasen vil det bli ansatt en prosjektassistent i tillegg til PhD- og post doc.-stipendiater.

Prosjektrådet er et kontakt- og tilsynsorgan som primært skal sikre informasjonsflyten mellom prosjekteier og bevilger. Rådet skal også se til at prosjektet gjennomføres innenfor de rammer som er gitt. Rådet møtes inntil to ganger i året. UiO og KK har hver to representanter i rådet, og de kan i tillegg hver oppnevne inntil fire representanter for andre myndigheter og institusjoner som de mener bør ha nær kontakt med prosjektet. Prosjektrådet fatter ingen vedtak. Rådet er etablert under Forprosjektet. Sammensetningen vil bli revurdert ved oppstart av Kongsgårdprosjektet.

Prosjektets faglige referansegruppe består av ca. 10 forskere fra Nord-Europa som har kompetanse innenfor fagområder som er relevante for prosjektet. Gruppen møtes inntil to ganger i året, og har som oppgave å gi prosjektledelsen faglige råd samt evaluere resultatene fra feltlesongene. Referansegruppen fatter ingen vedtak. Den faglige referansegruppen er etablert under Forprosjektet. Sammensetningen vil bli revurdert ved oppstart av Kongsgårdprosjektet.

Prosjektleder har det samlede ansvar for gjennomføringen av Kongsgårdprosjektet Avaldsnes, Utgravningsfasen i tråd med prosjektplan, budsjett, kontrakt og Riksantikvarens vedtak. I etterkant av utgravningene har prosjektleder ansvar for gjennomføringen av prosjektets analyse- og publiseringsfase.

Utgravningsleder har daglig ansvar for at prosjektets utgravninger gjennomføres i tråd med prosjektplan, budsjett, og slik prosjektleder beslutter. Utgravningsleder er underlagt prosjektleder og rapporterer til ham. Utgravningslederen vil ha ansvar for digital dokumentasjon, GIS og behandling av gjenstandsfunn og økofakter. Utgravningsleder vil ha overordnet ansvar for utarbeidelsen av innberetninger, kataloger etc.

Feltleder vil ha ansvar for å lede deler av utgravningene og utarbeide en innberetning for disse under ledelse av utgravningsleder. *Feltleder (GIS)* har ansvar for det daglige arbeidet med innmåling, bearbeiding og sikring av feltdata. *Feltpersonalet* ansettes midlertidig i forbindelse med de to feltsesongene.

Litteratur

- Bjørkvik, H.** 1967: Eit kyrkjeleg godskompleks i mellomalderen. Munkeliv klostets jordegods. *Heimen*, 1967:2
- Bjørkvik, H.** 1999: Avaldsnes i forhistorisk og tidlig historisk tid. I S.I. Langhelle og B. Lindager (reds) *Kongskyrkje ved Nordvegen. Olavskyrkja på Avaldsnes 750 år*, s. 9-53. Lokalhitorisk Stiftelse, Aksdal
- Elvestad, E. og A. Opedal (red)** 2001: *Maritim-arkeologiske forundersøkelser av middelalderhavna på Avaldnes, Karmøy*. AmS-Rapport 18, Stavanger.
- Hafsaas, H.** 2006: *Avaldsnesprosjektet. Registreringer på prestegarden. Avaldsnes, gnr 86, bnr. 1. Karmøy kommune*. Upublisert rapport, Arkeologisk museum i Stavanger.
- Hafsaas, H** 2005: *Avaldsnesprosjektet. Registreringer på Kongshaug og Gloppen 2005. Avaldsnes gnr. 86, bnr. 1, Karmøy k.* Upublisert rapport, Arkeologisk museum i Stavanger.
- Helle, K.** 1999: Olavskirken 1250-1350 – Sognekirke og kongelig kapell. I S.I. Langhelle og B. Lindager (reds) *Kongskyrkje ved Nordvegen. Olavskyrkja på Avaldsnes 750 år*, s.55-103. Lokalhitorisk Stiftelse, Aksdal
- Hemdorff, O.** 1993: *Innberetning om arkeologiske undersøkelser p åAvaldsnes gnr. 86, Karmøy kommune*. Upublisert rapport, Arkeologisk museum i Stavanger.
- Hernæs, P.** 1997: *Karmøys historie- som det stiger frem. Fra istid til 1050*. Karmøy kommune, Kopervik.
- Iversen, F.** 2004: *Eiendom, makt og statsdannelse : kongsgårder og gods i Hordaland i yngre jernalder og middelalder*. Universitetet i Bergen. Bergen.
- Løken, T., L. Pilø og O. Hemdorff** 1996: *Maskinell flateavdekking og utgravning av forhistoriske jordbruksboplasser- en metodisk innføring*. AmS-Varia 26. Arkeologisk museum i Stavanger.
- Myhre, B.** 2002: Landbruk, landskap og samfunn 4000 f.Kr.-800 e.Kr. I B. Myhre og I. Øye (red) *Jorda blir Levevei. Norges landbrukshistorie bind 1*. Samlaget, Oslo.
- Opedal, A.**1998 *De glemte skipsgravene. Makt og myter på Avaldsnes*. AmS-småtrykk 47, Arkeologisk museum i Stavanger.
- Opedal, A.** 2005: *Kongens død i et førstatlig rike: skipsgravritualer i Avaldsnes-området og aspekter ved konstituering av kongemakt og kongerike 700-950 e.Kr.* Acta humaniora, nr. 228. Unipub.Oslo.
- Rønne, O.** 1999: *Registrering og prøvesjaktning i forbindelse ,ed reguleringsplan for historiesenter op Avaldsnes prestegård gnr 86, bnr 1, Karmøy kommune*. Upublisert rapport, Arkeologisk museum i Stavanger.
- Shetelig, H.** 1912: Vestlandske graver fra jernalderen. *Bergens Museums –skrifter, ny række, bind II*, no. 1
- Sjurseike, R.** 2001: *Rapport om arkeologiske undersøkelser av tre gravanlegg og restaurering av gravhaug på Avaldsnes prestegård, gnr 86, bnr. 1, Karmøy kommune*. Upublisert rapport, Arkeologisk museum i Stavanger
- Skre, D.** 2007:*Avaldsnes Forprosjekt 2007-2009*. Upublisert prosjektplan, Universitetet i Oslo.
- Vea, M. S.** 2004: Torfæus på kong Augvalds grunn. I *Den Nordiske Histories Fader*. Karmøyseminaret 2002, A. I. Jakobsen (red). Karmøy kommune.